

PROJECTBESCHRIJVING VOOR DE LEERKRACHT

PROJECT SPEUREN

Leerlijn Beeldend | Thema Verhalen | Groep 1 & 2 | Nov 2017

Klaar voor de start?

- ✓ Gebruik de digitale versie van dit project.
- ✓ Download dit document op je computer voor het beste gebruik.
- ✓ We gaan ervan uit dat je kennis hebt van de [opzet van COH](#).
- ✓ Vraag bij de voorbereiding zo nodig hulp aan je interne cultuurcoördinator of je cultuurcoach (laat je informeren over de scholingsmogelijkheden).
- ✓ Bereid het project bij voorkeur samen met je collega's voor (vergeet de vakleerkrachten niet).
- ✓ Een bezoek aan een voorstelling, tentoonstelling of vaste collectie in een Haagse culturele instelling is van grote meerwaarde. Zie [CultuurSchakel](#) voor het actuele aanbod.
- ✓ Nodig als dat lukt een kunstenaar uit die betrokken wordt bij de uitvoering van het project. Zie [CultuurSchakel](#).
- ✓ Bedenk van tevoren bij welke onderdelen je ouders kunt inschakelen.
- ✓ Je mag het project 'op maat maken', mits je de fasen van het creatieve proces blijft doorlopen.
- ✓ Trek voor het hele project zes tot acht lesmomenten van 45 minuten uit.
- ✓ Kijk ook even op de [Facebookpagina](#) van Cultuuronderwijs op zijn Haags voor meer informatie en het gebruikersplatform.

Inhoudsopgave

1. Informatie	1
2. Introductie	3
3. Oriëntatie	4
4. Opdracht: Speurneuzen	6
5. Opdracht: Vingerafdrukken	10
6. Opdracht: Verstoppertje tekenen	13

1. Informatie

Lees ter voorbereiding van de COH-lessen onderstaande informatie over de invulling en het doel van het project en manieren om het project te promoten. Ook zijn hieronder de algemene benodigdheden en de begrippenlijst opgenomen.

Wat doen de leerlingen in dit project?

In dit project 'Speuren' onderzoekt de leerling verhalen achter onverwachte gebeurtenissen die plaats vinden op en rondom de school. Met behulp van aanwijzingen en door het verzamelen van speurspullen gaat hij op ontdekkingstocht. De leerling probeert afbeeldingen uit boeken te onthouden en legt relaties met de kunstenaar als speurneus. Is een kunstenaar of schrijver altijd op zoek naar het beste schilderij of verhaal? Hij laat tekeningen verdwijnen en verschijnen.

De leerling gaat op onderzoek naar vingerafdrukken en ontdekt dat voorwerpen allemaal een andere textuur hebben. Hoe druk je de textuur van een voorwerp af op papier?

Tenslotte onderzoekt de leerling diverse kunstwerken waarin kunstenaars zichzelf hebben verstopt.

Kan je jezelf ook verstoppen in een eigen kunstwerk?

Uiteindelijk worden de kunstwerken tentoongesteld en wordt het publiek uitgedaagd om de kinderen te ontdekken in hun eigen tekeningen.

Waarom dit project?

Kinderen van deze leeftijd zijn dol op verhalen en spelen erg graag.

Het is belangrijk dat kinderen luisteren naar verhalen en spelend ontdekken dat er achter elk kunstwerk een verhaal schuil gaat. Door hen spelenderwijs als een detective kunstwerken te laten onderzoeken en door te verbeelden leren ze om van kunst te genieten en het werk van kunstenaars te waarderen.

Promotie

Het project gaat meer leven als er ook buiten de klas aandacht voor is. Denk na over manieren om het project te promoten.

- Stel ouders op de hoogte van het museumbezoek of de komst van de [👤 kunstenaar in de klas](#).
- Maak flyers voor de eindpresentatie en verspreid deze in de buurt.
- Maak foto's of filmpjes van de diverse presentatiemomenten en deel deze via de schoolwebsite, klassenapp of andere kanalen.
- Zorg dat de redactie van de wijkkrant tijdens de presentatie aanwezig is om een stukje te schrijven.

Algemene benodigdheden

Maak gedurende het hele project gebruik van de volgende ruimtes en materialen:

- klaslokaal of speellokaal
- muziekinstallatie en/of digibord
- digitaal foto- en filmtoestel
- (kleuren)printer

Begrippenlijst Nederlandse taal

Vaktaal

het schilderdoek
het kunstwerk
de voorstelling
de kunstenaar
de schrijver
frottage
textuur
collagetechniek
de ondergrond

Algemene woorden

de kopie
het verhaal
de aanwijzing
de speurneus
het geheimschrift
de speurtocht
de vingerafdruk
het voetspoor
de voetafdruk
per ongeluk
expres
de vergadering

Werkwoorden

Zoeken
Speuren
Vertellen
Namaken
Inrichten
Stelen
Kwijtraken
Verzamelen
Afdrukken
Voelen
Verstoppen
Ontdekken

2. Introductie

Leerdoelen	De leerling kent het verschil tussen zoeken en speuren.
Vaardigheidsdoelen	De leerling beredeneert een onverwachte gebeurtenis.
Houdingsdoelen	De leerling: <ul style="list-style-type: none"> • stelt zich met alle zintuigen open voor beeldende vormgeving en beeldende kunst binnen een thema of onderwerp dat aansluit bij zijn belevingswereld in binnen- en buitenschoolse activiteiten; • kan zich bij het experimenteren laten leiden door een manipulerende en onderzoekende houding; • leert dat zijn eigen werkelijkheid niet altijd hetzelfde is als wat andere mensen zien of vinden; • is trots op zijn resultaten, zowel oriënterend en onderzoekend als uitvoerend; • heeft een betrokken houding; • heeft een nieuwsgierige en onderzoekende houding; • kijkt met aandacht naar voorbeelden uit de beeldende kunst en werk van medeleerlingen; • luistert met aandacht naar ideeën van medeleerlingen; • neemt actief deel aan de diverse gesprekken gedurende het project.

Benodigheden

- leeg schilderdoek
- appel

Aan de slag in de klas

Maak een keuze uit onderstaande opdrachten:

1. Hang een leeg, wit schildersdoek in de klas. De volgende ochtend is het onbeschilderde doek beschilderd. Reageer in paniek. Het wit is verdwenen. Wat is er gebeurd? Wie heeft het wit meegenomen?
2. Hang een reproductie van een schilderij of tekening van een fruitschaal op. Denk bijvoorbeeld aan:
  - a. Paul Cezanne
  - b. Henk Helmantel
  - c. Arja van den Berg
  - d. Kees Franse
  - e. Jan Davidsz en Cornelis de Heem
  - f. Arcimboldo

Snij na schooltijd een appel uit en hang het werk weer op. Laat een klokhuis slingeren in het lokaal. Wacht de volgende dag af tot één van de leerlingen het opmerkt. Wat is er gebeurd?

3. Speel het liedje van Ernst, Bobbie en de rest: <https://www.youtube.com/watch?v=kX6T3jmZh10>
Bespreek het verschil tussen zoeken en speuren (grondig en zorgvuldig zoeken, het spoor volgen).

3. Oriëntatie

Kennisdoelen	De leerling: <ul style="list-style-type: none"> • maakt kennis met het boek <i>Kunst met taart</i>; • kent het begrip voorstelling.
Vaardigheidsdoelen	De leerling: <ul style="list-style-type: none"> • stelt afbeeldingen van bekende kunstwerken tentoon; • speelt, met gebruik van eigen woorden, een voorgelezen verhaal na; • beredeneert de voorstelling van een schilderij; • schat in wat de oorzaak kan zijn van een gebeurtenis.
Houdingsdoelen	Zie de geformuleerde houdingsdoelen bij 'Introductie'

Benodigdheden

- *Kunst met taart* van Thé Tjong-Khing (Lannoo, 2015)
- prints van kunstwerken uit *Kunst met taart* van Thé Tjong-Khing (Lannoo, 2015) en fruitstillevens

Aan de slag in de klas

Doorloop de vaste oriëntatie-onderdelen: het filosofisch gesprek en het uitvoeren van de eerste opdracht.

Het filosofisch gesprek

Voer naar aanleiding van de introductie een filosofisch gesprek. Stel hierbij (een aantal van) onderstaande vragen:

- Wat is een kunstwerk?
- Bestaat een kunstwerk wel, dan als je het niet kunt zien, hoe dan?
- Wat is een verhaal?
- Bestaat een verhaal wel, dan als het niet verteld wordt, hoe dan?
- Als niets gebeurt, welk verhaal kun je dan toch vertellen?
- Wat is vertellen eigenlijk?
- Op welke manieren kun je iets vertellen?
- Wat heb je nodig om iets te vertellen?
- Hoe kun jij het beste iets vertellen?

Oriëntatieopdracht

Doorloop in deze opdracht de volgende stappen:

1. Bekijk en bespreek het boek *Kunst met taart* van Thé Tjong-Khing (Lannoo, 2015).
2. Zoek afbeeldingen van de kunstwerken die in het boek voorkomen en toon deze op het digibord. Bespreek de voorstellingen van de afbeeldingen.
3. Maak printjes van deze kunstwerken, de fruitstillevens die bij de introductie werden genoemd en een aantal andere naar keuze. Geef een groepje leerlingen de opdracht om een hoek van de klas met de afbeeldingen van bekende kunstwerken in te richten. Laat de leerlingen zelf in eigen woorden het verhaal van het boek naspelen. Ze verzinnen er eventueel aan de hand

van de voorstellingen van de schilderijen zelf elementen bij. Stel regelmatig de vragen: 'wie, wat, waar, wanneer, hoe, waarom'.

4. Bekijk en bespreek het kunstwerk 'Schaal met fruit' van Matisse iets uitgebreider. Vertel wat een stilleven is (zie <http://wikikids.nl/Stilleven>) en stel bijvoorbeeld de volgende vragen:
- Hoe weet je zeker dat er geen zeven stukken fruit op de schaal lagen?
  - Zou Matisse het zevende stuk fruit opgegeten hebben?
  - Waarom zou hij dat gedaan hebben?
  - Waarom kun je iets beter tekenen of schilderen als je het geproefd of aangeraakt hebt?

Vertel eventueel over Johannes Itten, die zijn leerlingen een citroen liet eten voordat zij een citroen mochten natekenen. Omdat je een citroen, volgens hem, pas dan zo zuur kunt tekenen als hij is, zodra je de citroen geproefd hebt. Zou mevrouw hond ook eerst de taart gegeten hebben alvorens die te schilderen?

Bekijk en bespreek het werk 'De rode kamer (harmonie in rood)' van Henri Matisse (1908) en laat de leerlingen vertellen over wat er voor dit moment is gebeurd.

Reflectievragen

- Welk kunstwerk sprak je het meeste aan?
- Welk kunstwerk zou je wel in je kamer willen hangen? Waarom?
- Waaraan kun je zien of iemand iets aangeraakt heeft?
- Wat valt je het meeste op aan de rode kamer?

4. Opdracht: Speurneuzen

In deze opdracht gaat de leerling als speurneus, gewapend met speurspullen, op ontdekkingsstocht naar de locatie van het gestolen schilderij van Mevrouw Hond uit het boek 'Kunst met taart'. Wat zijn aanwijzingen? Wat heb ik nodig om te speuren? Hij relateert kunstenaars en schrijvers aan speurneuzen en onderzoekt boeken en verhalen waarin iets kwijt is en ontdekt dat er in heel veel verhalen een schilderij verstopt zit.

Vervolgens ontdekt de leerling hoe hij zelf een tekening kan laten verdwijnen en verschijnen met behulp van een puntig voorwerp, citroensap en een strijkbout.

De tekeningen en de gevonden schilderijen uit de verhalen worden tentoongesteld en de leerling vertelt over zijn belevenissen en de spannende speurtocht.

Kennisdoelen	De leerling: <ul style="list-style-type: none"> • kent het begrip speurneus; • maakt kennis met verhalen over speurneuzen; • kent voorwerpen die speurneuzen gebruiken.
Vaardigheidsdoelen	De leerling: <ul style="list-style-type: none"> • beredeneert een onverwachte gebeurtenis; • onthoudt de kenmerken van de voorstelling op een schilderij; • onthoudt de kenmerken van een voorwerp; • relateert de speurneus aan de beeldend kunstenaar en schrijver; • verzamelt spullen om te speuren; • tekent met citroensap en een kroontjespen of satéprikker een onzichtbare voorstelling; • selecteert geschikte speurspullen en past deze toe tijdens een speuropdracht; • vertelt over zijn speurtocht; • bedenkt een verhaal bij een tekening; • vergelijkt schilderijen op basis van de voorstelling.
Houdingsdoelen	Zie de geformuleerde houdingsdoelen bij 'Introductie'

Benodigdheden

- *Kunst met taart* van Thé Tjong-Khing (Lannoo, 2015)
- GSM met voicemail
- boeken over speurneuzen
- vergrootglas
- bril
- plattegronden
- zaklamp
- stevig A3-papier
- kroontjespennen of satéprikkers
- citroensap
- strijkbout
- prints van schilderijen uit *Kunst met taart* van Thé Tjong-Khing (Lannoo, 2015)

Aan de slag in de klas

Doorloop de vaste onderdelen binnen elke projectopdracht: onderzoek, uitvoeren, presenteren en evalueren.

Onderzoek

Doorloop in deze opdracht de volgende stappen:

1. Laat in de kring op uw mobiele telefoon een ingesproken voicemail (op de speaker) horen. Het bericht is afkomstig van iemand die een kunstwerk heeft gestolen. Die persoon geeft 'per ongeluk' een 'aanwijzing' waar het kunstwerk gebleven is (zie bijlage 1-2 'voicemailtekst beeldend verhalen'). Maar welk kunstwerk is het eigenlijk?
2. De leerlingen bekijken in het boek 'Kunst met taart' het kunstwerk van mevrouw Hond, dat gestolen is, en proberen goed te onthouden hoe het eruit ziet.
3. Bestel via de website van de openbare bibliotheek een aantal boeken over speurneuzen en bekijk en bespreek deze met de leerlingen, aan de hand van de volgende vragen:
  - wat is een speurneus?
  - welke verhalen/boeken, met speurneuzen, ken je nog meer?
  - welke andere verhalen/boeken, waarin iets kwijt is, ken je?
  - welke voorwerpen gebruiken de speurneuzen in de verhalen/ boeken?
  - is een beeldend kunstenaar of schrijver ook een speurneus, altijd op zoek naar het beste schilderij of verhaal?
4. De leerlingen verzamelen spullen waarmee je kunt speuren: vergrootglas, bril, speurhond, plattegrond, metaaldetector, zaklamp, etc.

Demonstreer wat geheimschrift is met een citroensap en een strijkbout (zie 'uitvoeren speurneuzen 2.').

Reflectievragen

- Wanneer kan de truc met het citroensap handig zijn?
- Wat ben je over speuren te weten gekomen?
- Welk gevoel krijg je als er iets verdwenen is?
- Welk gevoel heb je als je stiekem iets heb laten verdwijnen?
- Ben of heb jij een goede speurneus? Licht toe.

Uitvoeren

Doorloop in deze opdracht de volgende stappen:

1. Stal de speurmateriaal uit op een tafel.
2. Speel het volgende spelletje. Laat de leerlingen eerst goed kijken en dan hun ogen dicht doen. Neem één van de voorwerpen weg en laat de leerlingen daarna raden welk voorwerp verdwenen is. Herhaal dit een paar keer. Schakel ook leerlingen in.
3. Geef de leerlingen de opdracht om een tekening te maken waarin een aantal van de speurmateriaal voorkomen. Laat ze dit doen met kroontjespen of een satéprikker gedoopt in citroensap. Door later met een strijkbout kort over het papier te strijken worden de tekeningen zichtbaar.
4. Verdeel over een aantal ruimtes in de school een afbeelding van het schilderij van mevrouw Hond en een aantal vergelijkbare afbeeldingen (zie uit te printen bijlagen 1-2 - schilderij van

mevrouw Hond 1, 2, 3). Geef de leerlingen de opdracht een keuze te maken uit de speurspullen en daarmee in een groepje het schilderij van mevrouw Hond te zoeken.

Reflectievragen

- Welk voorwerp is een echt speurvoorwerp? Wat kun je met dit voorwerk doen?
- Met welk voorwerp kun je minder goed speuren?
- Welke voorwerpen heb je nagetekend?
- Hoe is het om iets te tekenen zonder dat je kunt zien wat je tekent?
- Is de tekening geworden wat je gedacht had? Wat is er anders?
- Hoe is het om in een groepje het schilderij te zoeken? Was het spannend, gezellig, eng, leuk, etc.?
- Welk gevoel had je toen je het schilderij van mevrouw Hond gevonden hadden?
- Hoe was het om onderdeel van een verhaal te zijn?
- Waarom ben jij een echte speurdeus?

Presenteren

Maak een keuze uit onderstaande opdrachten:

- Hang de tekeningen op in de klas en bekijk en bespreek ze aan de hand van de volgende vragen:
  - Zijn er voorwerpen op de tafel die door niemand getekend zijn? Zo ja welke? Hoe zou dat komen?
  - Wat is er spannend aan om te tekenen zonder dat je ziet wat je tekent?
  - Wat kun je allemaal doen door te schrijven of tekenen met citroensap?
  - Welke verhalen kun je bij de tekeningen bedenken?
- Laat elk groepje verslag doen van hun speurtocht en het resultaat.
  - Hang de gevonden schilderijen op in de klas en vergelijk ze samen met de leerlingen. Wat zijn overeenkomsten en verschillen? Welk schilderij vinden de leerlingen het mooiste en waarom?

Reflectievragen

- Welke tekening zou je het liefst mee naar huis nemen en waarom juist die?
- Wat zou je nog met je tekening willen doen?
- Hoe was het om over jullie speurtocht te vertellen?
- Welke rol heb jij in de speurgroep gespeeld?
- Welke rol speelde je in het vertellen over jullie speurtocht?
- Welk schilderij spreekt jou het meest aan en waarom juist dat?

Evalueren

Bespreek met de leerlingen het doorlopen proces aan de hand van onderstaande vragen:

- Wat werd gestolen?
- Wanneer is het gestolen?
- Waar werd het gestolen?
- Hoe werd het gestolen?
- Waarom denk je dat het gestolen is?

- Wie heeft het gestolen?
- Kan een verhaal ook een kunstwerk zijn?
- Kun je een verhaal ook ophangen?
- Hoe zou het verhaal van het schilderij verder gaan?
- Waar bewaar je verhalen?
- Waar ben je beter in: iets kwijtraken of het weer vinden?

5. Opdracht: Vingerafdrukken

Bij deze opdracht staan sporen centraal. De leerling onderzoekt sporen die mensen achterlaten, zoals vingerafdrukken, voetstappen en handafdrukken. Hij ontdekt dat sommige kunstenaars bewust sporen achterlaten en afdrukken maken van zichzelf. Hoe druk je een voorwerp ergens in af? Hoe maak je een afdruk van een voorwerp?

De leerling onderzoekt hoe met behulp van de frottage-techniek texturen van voorwerpen worden overgebracht op papier.

Vervolgens drukken de leerlingen zelf texturen van voorwerpen af met behulp van pastel- of oliekrijt en maken hier met behulp van collagetechniek en door tekenen een voorstelling van.

De afdrukken worden tentoongesteld en het publiek wordt gevraagd om de voorwerpen achter de texturen te achterhalen.

Kennisdoelen	De leerling: <ul style="list-style-type: none"> • kent manieren waarop levende wezens afdrukken en sporen achterlaten; • maakt kennis met kunstenaars die werken met afdrukken en sporen en met kunstenaars die deze per ongeluk of bewust achterlaten; • maakt kennis met de frottage-techniek; • kent het begrip textuur; • kent de begrippen grof en fijn.
Vaardigheidsdoelen	De leerling: <ul style="list-style-type: none"> • drukt de textuur van voorwerpen af met behulp van de frottage-techniek; • stelt een voorstelling van drie verschillende texturen samen met behulp van de collagetechniek; • herkent afgedrukte texturen van voorwerpen; • vergelijkt afgedrukte texturen van voorwerpen op basis van fijn en grof en hard en zacht.
Houdingsdoelen	Zie de geformuleerde houdingsdoelen bij 'Introductie'

Benodigdheden

- voorwerpen of stukjes van voorwerpen met verschillende voelbare texturen
- schoendoos
- grote vellen papier
- pastel- of oliekrijt
- lijm
- scharen
- teken- en kleurpotloden

Aan de slag in de klas

Doorloop de vaste onderdelen binnen elke projectopdracht: onderzoek, uitvoeren, presenteren en evalueren.

Onderzoek

Doorloop in deze opdracht de volgende stappen:

1. Iedereen laat sporen achter. Denk maar aan vingerafdrukken op je tablet, telefoon, vieze vingers op de deurpost, voetstappen op het strand of in de sneeuw, natte schoenen in de

gang van de school, handen op de ruiten, etc.

Sommige beeldend kunstenaars werken ook met afdrucken van het menselijk lichaam of hun directe omgeving.

Bekijk en bespreek het werk van de kunstenaar Evan Roth, zie:

<http://www.evan-roth.com/work/multi-touch-paintings/>

<http://beautifuldecay.com/2014/07/11/evan-roths-ink-fingerprint-paintings-track-touchscreen-routines/>

Evan Roth is een Amerikaanse kunstenaar die o.a. kunstwerken heeft gemaakt van vingerafdrucken die hij vond op zijn tablet na het spelen van spelletjes.

De Italiaanse kunstenaar Guiseppe Penone maakt afdrucken van zijn hele lichaam. Yves Klein maakte schilderijen van afdrucken van levende modellen.

Veel kunstenaars laten per ongeluk of expres een vingerafdruk achter op hun schilderij of keramiek. Zie voor beeldmateriaal google 'vingerafdruk kunst' of 'fingerprint art'. Of:

<http://www.volkskrant.nl/recensies/vingerafdrucken-verraden-vaasschilders~a482096/>

<http://www.haagsekunstenaars.nl/cv/508/Ton+Martens>

2. Met klei maak je afdrucken van voorwerpen IN het materiaal. Je kunt ook afdrucken van VAN materiaal maken door bijvoorbeeld een muntstuk onder een stukje papier te leggen en er met een zacht potlood of krijtje overheen te krassen. Deze techniek heet 'frottage'. De surrealistische kunstenaar Max Ernst bijvoorbeeld paste deze techniek vaak toe. (zie google 'Max Ernst frottage'). Ernst gebruikt voor zijn kunst niet de voorwerpen op zich maar de voelbare en zichtbare huid van het voorwerp, de textuur. Bekijk en bespreek een aantal werken van deze kunstenaar.
3. Stel eventueel met behulp van ouders een doos samen met verschillende vakjes waarin verschillende voorwerpen te voelen zijn die alle een andere textuur hebben. Doe hiermee een raadspel.

Reflectievragen

- Is jouw vingerafdruk hetzelfde als die van de andere leerlingen? Waarom verschillen vingerafdrucken van elkaar?
- Hoe komt het dat er vingerafdrucken in die oude voorwerpen zichtbaar zijn?
- Mag je mensen als kwast gebruiken?
- Welke voorwerpen heeft Max Ernst afgedrukt?
- Zijn er ook voorwerpen die je niet kunt afdrucken?
- Van welk materiaal kon je textuur met voelen niet herkennen?

Uitvoeren

Doorloop in deze opdracht de volgende stappen:

1. Geef de leerlingen de opdracht om drie verschillende ondergronden (texturen) te zoeken waarvan ze met drie vellen papier en pastel- of oliekrijt een afdruk maken. Denk aan:
  - een stoeptegel;
  - de muur;
  - schoenzolen;
  - boomblad;

- luchtrooster;
  - muntjes;
  - boombast;
  - etc.
2. Geef de leerlingen de opdracht een voorstelling samen te stellen met de drie verschillende texturen. Gebruik hier de collagetechniek en laat de leerlingen indien nodig erbij tekenen. Max Ernst kan als inspiratiebron gebruikt worden.
  3. Vraag ouders een textuur-memory te maken en speel het spel.

Reflectievragen

- Welke ondergronden heb je gevonden?
- Welke herkende je bij andere leerlingen?
- Welke ondergrond vond je het moeilijkst te herkennen?
- Wat voel je als je naar de tekeningen kijkt?

Presenteren

Doorloop in deze opdracht de volgende stappen:

1. Hang alle werkstukken op in de klas en bespreek deze aan de hand van de volgende vragen:
  - Welke texturen kun je herkennen en welke zijn hetzelfde?
  - Wat zijn grove en wat zijn fijne texturen?
  - Welke lijken zacht en welke hard?
  - Past de textuur bij de gemaakte voorstelling? Waarom wel of niet?
2. Laat de leerlingen hun werk toelichten.

Reflectievragen

- Wat is je belangrijkste ontdekking bij deze opdracht?
- Wanneer zou je frottages nog meer willen gebruiken?
- Welke ondergrond werd het snelst herkend?
- Waarom is het makkelijker om de texturen te herkennen wanneer je die zelf getekend hebt?
- Wat was de moeilijkst herkenbare textuur? Hoe komt dat?

Evalueren

Bespreek met de leerlingen het doorlopen proces aan de hand van onderstaande vragen:

- Hoe kan een vingerafdruk ook een kunstwerk zijn?
- Welke verhalen vertellen vingerafdrukken?
- Welke textuur vond je het meest verrassend?
- Hoe ging het maken van de voorstelling met de drie texturen?
- Welke textuur miste je daarbij misschien?
- Welke kunstenaar heeft je het meeste verrast, waarom?
- Wat is er mooi aan een vingerafdruk?

6. Opdracht: Verstoppertje tekenen

In de laatste opdracht verstoopt de leerling zich in een tekening van een gebeurtenis waarbij een aantal mensen een rol speelt. Hij kijkt naar verschillende kunstwerken waarin de kunstenaar zichzelf verstoopt heeft en probeert hem te ontdekken in de voorstelling. Waarom doet de kunstenaar dit? Hoe beeldt hij zichzelf af? Hij onderzoekt dit in kunstwerken uit het verleden en onderzoekt hoe sommige moderne kunstenaars hiermee omgaan.

Uiteindelijk worden de tekening tentoongesteld en wordt het publiek voor de vraag gesteld of ze de leerlingen kunnen terugvinden in het gemaakte werk.

Kennisdoelen	De leerling: <ul style="list-style-type: none"> • maakt kennis met kunstenaars die zichzelf verstoppen in hun eigen werk; • kent gebeurtenissen waarbij een aantal mensen een rol speelt.
Vaardigheidsdoelen	De leerling: <ul style="list-style-type: none"> • speurt, in kunstwerken waarin de kunstenaar zich heeft verstoopt, naar de kunstenaar; • beredeneert waarom een kunstenaar zich verstoopt in zijn eigen kunstwerk; • verstoopt zichzelf op basis van het onderzoek, door tekenen in zijn tekening; • speurt, in gemaakte tekeningen waarin de leerlingen zich hebben verstoopt, naar zijn medeleerlingen.
Houdingsdoelen	Zie de geformuleerde houdingsdoelen bij 'Introductie'

Benodigheden

- materialen van de speurtafel
- teken- en kleurpotloden
- A4-papier

Aan de slag in de klas

Doorloop de vaste onderdelen binnen elke projectopdracht: onderzoek, uitvoeren, presenteren en evalueren.

Onderzoek

Doorloop in deze opdracht de volgende stappen:

1. Door goed naar kunstwerken te kijken en te speuren ontdek je soms meer dan je op het eerste gezicht ziet. Al heel lang verstoppen kunstenaars zichzelf in hun kunstwerken, soms 'stiekem', soms heel duidelijk als deelnemer van het verhaal. Voorbeelden zijn:
  - Rembrandt van Rijn, De Nachtwacht, 1642 (tussen de schouders van de middelste twee figuren op de achterste rij);
  - Gerrit Dou, De Kwakzalver, 1652 (leunend uit het raam);
  - Diego Velazquez, Las Meninas, 1656 (achter het doek);
  - Fransisco de Goya, Karel IV en zijn familie, 1800-1801 (linksachter);
  - Jan Steen, Zoals de ouden zongen, zo piepen de jongen, 1665 (lachende man rechts met zwarte hoed en pijp in zijn handen).

Bekijk en bespreek een aantal van bovenstaande voorbeelden. Laat de leerlingen de kunstenaars proberen te ontdekken en bespreek waarom de kunstenaars zichzelf zo hebben afgebeeld.

2. De kunstenaar Liu Bolin maakt foto's waarin hij zichzelf verstopt. Bekijk en bespreek een aantal voorbeelden van zijn werk en probeer samen met de leerlingen te ontdekken waar de kunstenaar zich bevindt. Gebruik hiervoor de materialen van de speurtafel.

Reflectievragen

- Kon je alle kunstenaars snel vinden?
- Welke manier van verstoppert vind je het spannendst? Waarom?
- Welke manier van verstoppert werkte het best?
- Op welke plek van Bolin zou jij je ook willen verstoppert?

Uitvoeren

Doorloop in deze opdracht de volgende stappen:

1. Geef de leerlingen de opdracht een gebeurtenis te bedenken waarbij een aantal mensen een rol speelt. Denk aan een vergadering van de meesters en juffen, bij de bakker, op bezoek bij de koning, op het podium bij K3, in het sprookje van Sneeuwwitje, een schilderij dat je kent (in school, in een museum of in de buurt), etc.
2. Geef de leerlingen de opdracht een tekening te maken van deze gebeurtenis waarin ze zichzelf verstoppert. De leerling moet zichtbaar zijn maar toch niet meteen te ontdekken, net als de kunstenaars uit de voorbeelden.

Reflectievragen

- Hoe is het om je te verstoppert in een tekening?
- Waarom heb je dit verhaal gekozen?
- Is het een leuke verstoppertplek?
- Waar zou je je nog meer kunnen verstoppert?
- Door welk schilderij ben je op ideeën gekomen?

Presenteren

Stel de tekeningen in de klas tentoon en bespreek met de leerlingen waar ze zich verstopt hebben. Maak er eventueel een raadspelletje van.

Reflectievragen

- Hebben jullie iedereen kunnen vinden?
- Wie had zichzelf het beste verstopt? Waarom?
- Wat was de spannendste verstoppertplek? Waarom?
- In welk verhaal zou je in het echt een rol willen spelen?

Evalueren

Bespreek met de leerlingen het doorlopen proces aan de hand van onderstaande vragen:

- Is kunst een goede plek om je in te verstoppen?
- Als je iets niet ziet, is het dan per se weg?
- Hoe kun je het beste iets opspeuren?
- Heb je altijd speurvoorwerpen nodig om iets te kunnen vinden?
- Kun je speuren met je ogen dicht? Hoe?

